

พระราชพงษาวดาร

กรุงเก่า

ฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ์

พิมพ์ครั้งแรก

๕๐๐ ฉบับ

ปี ร. ศ. ๑๒๖

โรงพิมพ์ ไทย

อธิบาย

หนังสือพงสาวดารฉบับนี้   หดวงประเสริฐอักษรนิติ
(แพเปรียญ)   ไปได้มาจากบ้านราษฎรแห่งหนึ่งเอามาให้ก่หอดสมุด
จารึกญาณเมื่อณวันที่ ๑๘ มีคายน พ.ศ., ๑๖๖

ได้อ่านดูหนังสือพงสาวดารฉบับนี้   ได้ความว่าเรียบเรียงไว้
แต่เมื่อจุลศักราช ๑๐๕๖ ในแผ่นดินพระนารายณ์   ข้อความคล้ายกับ
พงสาวดารย่อตอนต้นฉบับกรมสมเด็จพระปรมานุชิตชิโนรส   แต่
ฉบับนี้มีข้อความแปลกและต่างไปหลายแห่ง   บางแห่งเห็นว่าเป็นหลัก
ถานจะถูกตั้งเรียกว่าพงสาวดาร ฉบับอื่นที่ได้เห็นแล้ว   ยกตัวอย่างดัง
ตอนแผ่นดินพระบรมไตรโลกนาถ   พงสาวดารฉบับอื่นว่าเสวยราช
สมบัติอยู่ ณกรุงเก่า   ทรงสร้างวิหารวัดจุฬามณีแล้วเสด็จออกทรง
ผนวชอยู่ที่วัดนั้น ๘ เดือนจึงลาผนวช   ความข้อนี้ได้ค้นคว้าหาวัดจุ
ฬามณีในกรุงเก่ากันนักแล้ว   ยังไม่ได้ความว่าวัดจุฬามณีอยู่ที่ไหน
จนทุกวันนี้   มาได้ความตามพงสาวดารฉบับนี้   ว่าพระบรมไตร
โลกนาถเสด็จขึ้นไปครองราชสมบัติอยู่ ณเมืองพิศณุโลก   สร้าง
วิหารวัดจุฬามณีที่นั่น   ทรงผนวชที่นั่น   และสวรรคตที่นั่น
วัดจุฬามณีที่เมืองพิศณุโลกมีจริง ๆ ด้วย   จึงเห็นว่าเป็นหลักถาน
อยู่ อย่างหนึ่ง   ยังอีกแห่งหนึ่งซึ่งควรจะได้เกิดในเรื่องศึกพระเจ้า
หงสาวดีครั้งแผ่นดินพระมหาจักรพรรดิ   พงสาวดารฉบับอื่นไม่มีพระ
นามพระเจ้าหงสาวดี   ทำให้เข้าใจว่าพระเจ้าหงสาวดีที่มาตีกรุงเก่า

คือพระเจ้าหงสาวดีกับเจ้าพระองค์เดียว แต่ความในพงษาวดารพม่า
เขาว่า ๒ พระองค์ พงษาวดารฉบับนี้มีพระนามพระเจ้าหงสาวดี
ปรากฏเป็น ๒ พระองค์ตรงกับพงษาวดารพม่า แตกกับฉบับอื่น ๆ
ในข้อนี้ด้วย และยังมีที่แปลกอีกหลายแห่ง

หนังสือพงษาวดารฉบับนี้เป็นสมุดไทยเขียนตัวรวง ดายมือ
เขียนหนังสือดูเหมือนจะเป็นฝีมือกรังกรุงเก่าตอนปลาย หรือกรังแรก
ที่กรุงรัตนโกสินทร์ ของเดิมเห็นจะเป็น ๒ เล่มจบ แต่ได้มาแต่
เล่ม ๑ เล่มเดียว

กรรมการหอสมุดวชิรญาณเห็นว่า หนังสือพงษาวดารฉบับ
นี้เมื่อได้ตรวจพิจารณาแล้ว ทั้งลายมือที่เขียนและโวหารที่แต่ง
เห็นว่าเปนนหนังสือเก่าไม่มีเหตุอย่างใดจะควรสงสัย ว่าได้มีผู้แก้ไข
ไขแซกแซงให้วิปลาทในชั้นหลังนี้ จึงได้สั่งให้ตั้งพิมพ์ไว้ให้ปรากฏ
มัยงกันมิให้หนังสือเรื่องนี้สาบสูญไปเสีย ในการที่พิมพ์นั้นทั้งใด
หนังสือในต้นฉบับเล่มแรกเดือนพอสังเกตเห็นหนังสือใดก็ดี ที่ตั้ง
เกิดขึ้นไม่ไว้ที่เดียวกันบ้างแห่ง ได้วงเล็บมือไว้เป็นสำคัญในที่ตัว
หนังสือฉบับเดือนนั้นทุก ๆ แห่ง

วันที่ ๒๖ สิงหาคม ร.ศ. ๑๒๖

ดำรงราชานุภาพ

พระราชพงษาวดาร กรุงเก่า

ฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิล

ศุภมัสดุ ๓๐๕๒ ศกวอกนักษ (ชัศร ๓๒ ๕) ๕ คำ
ทรงพระ (กรุณาโปรด) เหนือเกล้าเหนือกระหม่อมสั่งว่า ให้
เอากฎหมายเหตุของพระ โ (หราชิยน) ไว้แต่ก่อน แดกกฎหมาย
เหตุซึ่งหาได้แต่หอหนังสือ แดเหตุซึ่งมีในพระราชพงษาวดารนั้น
ให้คัดเข้าด้วยกันเป็นแห่งเดียวให้ไว้กับศักราชกันมาคงเท่าบัดนี้.

จุลศักราช ๖๘๖ ชวศก แรกสถาปนาพระพุทธเจ้า เจ้าพนงเชิง
ศักราช ๗๓๒ ขาลศก วัน (๖ ๕) คำเพลารุ่งแล้ว ๓ นาฬิกา
๘ บาท แรกสถาปนากรุงพระนครศรีอยุธยา.

ศักราช ๗๓๓ รกาศก แรกสร้างวัดพระราม ครั้นนั้นสมเด็จพระ
พระรามธิบดีเจ้าเสด็จนฤพาน จึงพระราชกุมารท่านสมเด็จพระ
(ราม) ศักราช ๗๓๓ รกาศก ครั้นถึงศักราช ๗๓๒ จอศก สมเด็จพระ
พระบรมราชาธิราชเจ้าเสด็จมาแต่เมืองสุพรรณบุรี ขึ้นเสวยราชสมบัติ
พระนครศรีอยุธยา แดท่านจึงให้สมเด็จพระรามเสด็จไป
เสวยราชสมบัติเมืองสุพรรณบุรี.

ศักราช ๗๓๓ กุญศก สมเด็จพระบรมราชาธิราชเจ้า เสด็จ
ไปเอาเมืองเหนือ แดไท่เมืองเหนือทั้งปวง.

ศักราช ๗๓๔ ชวศก เสด็จไปเอาเมืองนครพังก้า แดเมือง
แดงเซราไท่เมือง.

ศักราช ๗๓๕ ฉศก เสด็จไปเมืองซากัง (ราวแดงพระญา) ไล่แก้ว
แดงพระญาคำแหงเจ้าเมืองซากังราว ออกต่อรบท่าน ๆ (ไล่ฆ่าพระญา)

ไล่แก้วตาย แดพระญาคำแหงแดหลดทั้งปวงหนีเข้าเมืองไค้ แด
ทพ (หลวง) เสด็จกลับคืนมา.

ศักราช ๗๒๖ ขาดศึก สมเด็จพระบรมราชา (อิราช) เจ้า แด
พระมหาเดชรรมากัดญาน แรกสถาปนาพระศรีรัตนมหาธาตุผู้ย
บุรพทิศหน้าพระบันชั้ถึงห้สูงเสี้ยน ๓ วา.

ศักราช ๗๒๗ เคาะศึก เสด็จไปเอาเมืองพิศณุโลก แดไค้
ตัวขุนเฒ่าแก้วเจ้าเมืองเดกรัว (อพ) ยพมาครั้งนั้นมาก.

ศักราช ๗๒๘ มะโรงศก เสด็จไปเอาเมือง (ชากังราว) เฒ่า ครั้งนั้น
พระญาคำแหงแดท้าวผ่าเอง คิดด้วยกันว่าจะยอทพ (หลวง แดจะ)
ทำมิไค้ แดท้าวผ่าของเดกทัพหนี เดจึงเสด็จยกทัพหลวงตาม
เดท้าวผ่าของนั้นเศก แดจับได้ตัวท้าวพระญาเดเสมาขุนหมื่นครั้ง
นั้นมาก แดทัพหลวงเสด็จกลับคืน.

ศักราช (๗๔๐) มะเมียศก เสด็จไปเอาเมืองชากังราวเฒ่า ครั้ง
นั้นมหาชรรมาธาออกรบทัพหลวงเป็นสามารก แดเห็นว่าจะต่อสู้ด้วย
ทัพหลวงมิไค้ จึงมหาชรรมาธาออกถวายนังคม.

ศักราช ๗๔๘ ขาดศึก เสด็จไปเอาเมืองเชียงใหม่ แดให้
เข้าปล้นเมืองนครด้าทางมิไค้ จึงแต่งหนังสือให้เข้าไปแก่หมื่นนครเจ้า
เมืองนครด้าทาง ๆ นั้นจึงออกมาถวายนังคม แดทัพหลวงเสด็จ
กลับคืน.

ศักราชไค้ ๗๕๐ มะโรงศก เสด็จไปเอาเมืองชากังราวเฒ่า
ครั้งนั้นสมเด็จพระบรมราชาอิราชเจ้าทรงพระประชวรหนัก แดเสด็จ
กลับคืน ครั้นถึงกลางทางสมเด็จพระบรมราชาเจ้านฤพาน แดจึง
เจ้าทองตัน พระราชกุมาร ท่านไค้เสวยราช สมบัติพระนคร ศรีอยุธยา

ได้ ๘ วัน จึงล้มเจ้าพระรามเสด็จยกพลมาตีเมืองดพบุรี ขึ้นด้วย
ราชสมบัติพระนครศรีอยุธยา แต่ท่านจึงให้ พินาฏเจ้าทองตันเตี้ย.

ศักราช ๘๕๗ กุญศก ล้มเจ้าพระรามเสด็จเจ้าหนุพาน จึง
พระราชากรมท่านเจ้าพระญาราม เสด็จราชสมบัติ.

ศักราช ๘๗๓ ฉลุศก ล้มเจ้าพระรามเจ้ามีความพิโรธแก่เจ้า
เสนาบดี แต่ท่านให้กุมเจ้าเสนาบดี ๆ หนึ่งรอด (แต่ข้ามไป) อยู่ฟาก
ปทาคูจามนั้น แลเจ้าเสนาบดีจึงให้ ไปเชิญสมเด็จพระอินท (พระอินท) ราชเจ้า
มาแต่เมืองสุพรรณบุรี ว่าจะยกเข้ามาเอาพระนครศรีอยุธยาถวาย
ครั้งนี้แต่ล้มเจ้าพระอินทราชาเจ้าเสด็จมาเถิงไซ้ จึงเจ้าเสนาบดียก
พลเข้าไปปล้นเอาพระนครศรีอยุธยาได้ จึงเชิญสมเด็จพระอินทราชา
เจ้าขึ้นเสด็จราชสมบัติ แต่ท่านจึงให้ล้มเจ้าพระญารามเจ้าไปกิน
เมืองปทาคูจาม.

ศักราช ๘๘๓ กุญศก มีข่าวมาว่าพระมหาธรรมราชาธิราชเจ้า
หนุพาน แต่เมืองเหนือทั้งปวงเป็นจลาจล แต่จึงเสด็จขึ้นไปเถิง
เมืองพระบาง ครองหนพระยาบาดเมืองแดพระยารามออกถวายบังคม.

ศักราช ^{พ.ศ. 1962} ๘๘๖ มะโรงศก ล้มเจ้าพระอินทราชาเจ้าทรง (ประ)ชวร
หนุพาน ครองหนเจ้าชายพระญาแต่เจ้าพระญาพระราชากรมท่าน
ชนช้างช่วยกันณเสนาบดีท่านปาด่าน เถิงพิราโดยทั้ง ๒ พระองค์ที่นั้น
จึงพระราชากรมเจ้าตามพระญา ได้เสด็จราชสมบัติพระนครอยุธยา (ทชยา
ทรงพระ) นามล้มเจ้าพระบรมราชาธิราชเจ้า แต่ท่านจึงให้ก่อพระเจดีย์
สองพระองค์ ส่วนที่เจ้าพระญาฮ้ายแต่เจ้าพระญาธิชนช้างด้วยกัน
เถิง (อนิจ) ภาพตำบดบ้ำท่านนั้น ในศักราชนี้สถาปนาวัตรราชบุณ.

ศักราช ๘๘๓ กุญศก ล้มเจ้าพระบรมราชาเจ้า เสด็จไป

เอาเมือง (นครหลวง) ใต้ แด่ท่านจึงให้พระราชกุมารท่าน พระนคร
อินทร์เจ้าด้วยราชสมบัติเมืองนครหลวงนั้น ^{๕๕}ครั้งนั้นท่านจึงให้พระ
ญาแก้ว พระญาไทย แด่รูปภาพทั้งปวง มายังพระนครศรีอยุธยา.

ศักราช ๘๐๐ มะเมียศก ^{๕๕}ครั้งสมเด็จพระบรมราชาธิราชเจ้า
สร้างวัดมะเหยงคณ์ด้วยราชสมบัติ แด่สมเด็จพระรามेश্বর(เจ้าผู้เป็น)
พระราชกุมาร ท่านเสด็จไปเมืองพิศณุโลก ^{๕๕}ครั้งนั้นเห็นหน้าพระ
เนตร์พระพุทธเจ้าพระชินราชศร.ออกมาเป็น โถหิต.

ศักราช ๘๐๒ วอกศก ^{๕๕}ครั้งนั้นเกิดเพลิงไหม้พระราชมณเฑียร.

ศักราช ๘๐๓ รกาศก ^{๕๕}ครั้งนั้นเกิดเพลิงไหม้พระที่นั่งศรีมูข.

ศักราช ๘๐๔ จอศก ^{๕๕}สมเด็จพระบรมราชาธิราชเจ้า เสด็จไป
เอาเมืองเชียงใหม่ แด่เข้าปล้นเมืองมีใต้ พอทรงพระประจวบ
ทัพหลวงเสด็จกลับคืน.

ศักราช ๘๐๖ ชวตศก ^{๕๕}เสด็จไปปราบพรรค แด่กองทัพหลวง
ตำบลปะทายเขมม ^{๕๕}ครั้งนั้นได้เชลย ๓๒๐๐๐๐ ทัพหลวงเสด็จกลับ(คืน).

ศักราช ๘๓๐ มโรงศก ^{๕๕}สมเด็จพระบรมราชาธิราชเจ้านฤพาน
จึงพระราชกุมารท่านสมเด็จพระรามेश্বরเจ้าด้วยราชสมบัติ ทรง
พระนามสมเด็จพระบรมไตรโลกเจ้า.

ศักราช ๘๓๓ มะแมศก ^{๕๕}ครั้งนั้นมหาราชาเอาเมืองซากังราว
ใต้แล้วจึงมาเอาเมืองสุโขทัย ^{๕๕}เข้าปล้นเมืองมีใต้ ก็เลิกทัพกลับคืน

ศักราช ๘๐๖ จอศก ^{๕๕}ครั้งนั้นคนทั้งปวงเกิดทรพิษตายมากนัก.

ศักราช ๘๓๗ กุญศก ^{๕๕}แต่งทัพให้ ไปเอาเมืองมณฑกา.

ศักราช ๘๔๔ ชวตศก ^{๕๕}แต่งทัพให้ ไปเอาเมืองติสขันธ์
^{๕๕}ครั้งนั้นเสด็จหนุนทัพขึ้นไปตั้งทัพหลวงตำบลโคม.

ศักราช ๘๓๘ ฤกษ์ศก   ครึ่งนั้นเข้าแพงเบณฑานแด ๘๐๐ เบี้ย
เมื่อคิดเสมอเบี้ยเพียงแด ๘๐๐ นั้น   เกียหนึ่งเป็นเงินสามชั่งตีบาท.

ศักราช ๘๔๐ ชาติศก   ครึ่งนี้ให้ขุนพระสาสนาบริบูรณ์
แดห่อรูปพระโพธิสัตว์ ๕๐๐ ชาติ.

ศักราช ๘๔๒ มะโรงศก   เล่นการมหรศพลของพระ   แดพระ
ราชทานภักดิ์ของพราหมณ์แดพรณิกทั้งปวง   ครึ่งนั้นพระญา
ชเลี้ยงกิตเป็นชบถ   พาเอาครัวทั้งปวงไปออกแค้นหาราช.

ศักราช ๘๔๓ มะเส็งศก   พระญาชเลี้ยงนำมาราชมาจะเอา
เมืองพิศณุโลก   เข้าปล้นเมืองเป็นสามารตมิได้เมือง   แดจึงยก
ทัพแปร้อไปเอาเมืองกำแพงเพชร   แดเข้าปล้นเมืองเถิงเจ็ดวันมิได้
เมือง   แดมาราชก็เลิกทัพคืนไปเชียงใหม่.

ศักราช ๘๔๔ มะเมียศก   เมืองนครไทยพาเอาครัวอพยพหนี
ไปนาน   แดให้พระกตาโหมไปถามไถ่คืนมา   แด้วพระกตาโหม
ยกพลไปเอาเมืองสุโขไทย   ไถ่เมืองคืนสุโขเก่า.

ศักราช ๘๔๕ มะแมศก   สมเด็จพระบรมไตรโลกเจ้า   ไปด้วย
ราชสมบัติเมืองพิศณุโลก   แดตรัสให้พระเจ้าแผ่นดินเสวยราชสมบัติ
พระนครศรีอยุธยา   ทรงพระนามสมเด็จพระบรมราชา   ครึ่งนั้นมหา
ราชท้าวถูกยกพลมาเอาเมืองสุโขไทย   จึงสมเด็จพระบรมไตรโลกเจ้า
แดสมเด็จพระอินทราชาเสด็จไปกันเมือง   แดสมเด็จพระราชาเจ้า
ศัทัพพระญาเถียนแตก   แดทัพท่านมาปะทัพหมื่นนคร   แดท่านได้ชน
ช้างด้วยหมื่นนคร   แดครึ่งนั้นเป็น โกลาหลใหญ่   แดข้าศึกดาวทั้ง
สี่ข้างเข้ารุมเอาข้างพระที่นั่งข้างเดี่ยวนั้น   ครึ่งนั้นสมเด็จพระอินท
ราชาเจ้าต้องบั้นพระภักดิ์   แดทัพมาราชนั้นเลิกกลับคืนไป.

ศักราช ๘๒๖. ออกศึก สมเด็จพระบรมไตรโลกเจ้า สร้าง
พระวิหารวัดสุปัฏมณี.

ศักราช ๘๒๗ รกาศก สมเด็จพระบรมไตรโลกเจ้าทรงพระ
ผนวชนวัดสุปัฏมณีได้ ๘ เดือน แล้วลาพระผนวช.

ศักราช ๘๓๐ ชวศก ครั้นนั้นมหाराชท้าวบุญชิงเอาเมือง
เชียงใหม่แก่ท้าวตูก.

ศักราช ๘๓๓ เถาะศก ได้ช้างเผือก.

ศักราช ๘๓๕ มะโรงศก พระราชสมภพพระราชโอรสท่าน.

ศักราช ๘๓๕ มะเส็งศก หมื่นนคร ได้ถอดเอาทองพระเจ้าดง
มาหุ้มดาบ.

ศักราช ๘๓๖ มะเมียศก เสด็จไปเอาเมืองขเดียง.

ศักราช ๘๓๗ มะแมศก มหाराชขอมาเป็นไมตรี.

ศักราช ๘๓๘ ระกาศก แรกตั้งเมืองนครไทย.

ศักราช ๘๔๓ กุญศก พระสี่หราชเตโชเถิงแก่กรรม.

ศักราช ๘๔๒ ชวศก พระยาดำนช้างเถิงแก่กรรม แต่
พระราชทานให้อภิเศกพระยาชัยจาวเป็นพระยาดำนช้างแทน.

ศักราช ๘๔๔ ขาดศก ท่านให้เล่นการมหรศพ ๓๕ วัน
ฉลองพระศรีรัตนมหาธาตุ แล้วจึงพระราชนิพนธ์มหาชาติคำหลวง
จบบริบูรณ์.

ศักราช ๘๔๕ เถาะศก สมเด็จพระบรมราชาเจ้า เสด็จไป
วังช้างค้ำบดไทรย่อย.

ศักราช ๘๔๖ มะโรงศก สมเด็จพระเชษฐาธิราชเจ้าแต่สมเด็จพระ
ราชโอรสสมเด็จพระบรมราชาธิราชเจ้า ทรงพระผนวชทั้ง ๒ พระองค์.

ศักราช ๘๔๗ มะเส็งศก พระราชโอรสท่านดาพระผนวช
แต่ประคิษฐานพระองค์นั้น ไว้ในเค็พระมหาอุปราช.

ศักราช ๘๔๘ มะเม็ยศก สมเด็จพระบรมราชาธิราชเจ้า
ไปวังข้างตำบลสำตึกบุรี.

ศักราช ๘๔๘ มะแมศก ท้าวมหาราชลูกพิราไชย.

ศักราช ๘๕๐ วอกศก สมเด็จพระบรมราชาธิราชเจ้า เสด็จ
ไปเอาเมืองทวาย แต่เมื่อจะเสี้ยเมืองทวายนั้นเกิดอุบาทว์เป็นหลาย
ประการ โคศกถูกตัวหนึ่งเป็นแปดเท้า ไก่ฟักไข่ออกตัวหนึ่งเป็น
สี่เท้า ไก่ฟักไข่ออกตัวหนึ่งเป็นหกตัว หนึ่งเข้าสำนางอกเป็นใบ
หนึ่งใหญ่ด้วยนั้น สมเด็จพระบรมไตรโลกเสด็จมณฑลเมือง
พิษณุโลก

ศักราช ๘๕๒ จอศก แรกให้ยกกำแพงเมืองพิษไชย.

ศักราช ๘๕๓ กุญศก สมเด็จพระบรมราชาธิราชเจ้ามณฑล
จึงสมเด็จพระเชษฐาธิราชเจ้าด้วยราชสมบัติพระนครศรีอยุธยา ทรง
พระนามสมเด็จพระรามธิบดี.

ศักราช ๘๕๔ ชวตศก ประคิษฐานมหาอุปพระบรมธาตุ
สมเด็จพระบรมไตรโลก แต่สมเด็จพระบรมราชาธิราชเจ้า.

ศักราช ๘๕๘ มะโรงศก ท่านประพฤติกการเบญจาพิชพระองค์
ท่าน แต่ให้เดินการศึกกำบรวพ.

ศักราช ๘๕๘ มะเส็งศก ท่านให้ทำการปฐมกรรม.

ศักราช ๘๖๓ มะแมศก แรกสร้างพระวิหารวัดศรีสรรเพชญ์.

ศักราช ๘๖๖ วอกศก สมเด็จพระรามธิบดีเจ้า แรกให้หล่อ
พระพุทธรูปเจ้าพระศรีสรรเพชญ์ แต่แรกหล่อในวัน ๑๕ ค่ำ ๕
ครั้น

ถึงศักราช ๘๐๕ ฤกษ์ศก วัน ๖^{๓๖} ๘ คำฉลองพระพุทธรูปเจ้าพระศรี
ธรรมเพชร คณาพระพุทธรูปเจ้านั้น แต่พระบาทถึงยอดพระศรีศรีนั้น
สูงได้ ๘ วา พระภักตร์นั้นยาวได้ ๕ ศอก กว้างพระภักตร์นั้น ๓
ศอก แดพระอุระนั้นกว้าง ๓๓ ศอก แดทองหล่อพระพุทธรูปเจ้านั้น
หนัก ๕ หมื่น ๓ พันชั่ง ทองคำหุ้มนั้นหนักสองร้อยแปดสิบหกชั่ง
ข้างหน้านั้นทองเนื้อ ๘ น้ำสองวา ข้างหลังนั้นทองเนื้อ ๖ น้ำสองวา.

ศักราช ๘๐๗ ฤกษ์ศก วัน ๓^{๓๕} ๓๓ คำ เพลารุ่งแล้ว ๘ ชั่วโมง
๓ ฤกษ์ ๘ ฤกษ์ สมเด็จพระรามาธิบดี เด็จไปเมือง น(กร)
ดำ(ทางใต้) เมือง.

ศักราช ๘๑๖ ขาดศก ครั้งสมเด็จพระรามาธิบดีสร้างพระศรี
ธรรมเพชร ด้วยราชสมบัติ แรกตำราพิไชยสงครามระรอก
(ทำสารบาญ) ๓ พระราชดำฤทธิทุกเมือง.

ศักราช ๘๑๖ ขาดศก (ครั้ง) นั้นเห็น (งา) ข้างต้นเจ้าพระยา
ปราบเขตข้างขวาไป อนึ่งในเดือน (นั้นมีผู้ทอขบัตร์) สมเทห์
(ครั้งนั้นให้) ข่าขุนนางเสียมาก.

ศักราช ๘๑๗ (ระภาคก .....) ขึ้นทั้งปวง
อนึ่งแผ่นดินไหวทุกเมือง แด้วแดงเกิดอุบาทว์เป็นหลายประการ ครั้น
รุ่งขึ้นศักราช ๘๑๘ ขาดศก (เข้าดารแพง) เป็น ๓ ทนานต้องห้อง
เบียดปร้อย เกียนหนึ่งเป็นเงินชั่งหกคำตั้ง ครั้น
ประชิษฐานสมเด็จพระพุทธรูปเจ้าในที่อุปราช แดให้เด็จขึ้นไป
ครองเมืองพิศณุโลก.

ศักราช ๘๑๙ ฤกษ์ศก เห็นอากาศนิมิตร์เป็นอินทนูแต่ทิศ
หรัคี่ผ่านอากาศมาทิศพายัพมีพรรณขาว วัน ๓^{๓๖} ๓๒ คำ

สมเด็จพระรามาธิบดีเจ้าเดโชพระที่นั่งหอพระ ครั้นค่ำลงวัน (นี้)

สมเด็จพระรามาธิบดีเจ้าฉานฤพาน จึงสมเด็จพระอาทิตย์เจ้าเสวยราช

สมบัติพระนครศรีอยุธยา ทรงพระนามสมเด็จพระบรมราชาหน่อพุทธางกูร.

ศักราช ๘๘๕ มะเส็งศก สมเด็จพระบรมราชาหน่อพุทธางกูร

เจ้าฉานฤพาน จึงสมเด็จพระราชกุมารไท้เสวยราชสมบัติ.

ครั้นถึงศักราช ๘๘๖ มะเมียศก พระราชกุมารท่านนั้นเปนเหตุ

จึงให้ราชสมบัติแก่พระไชยราชาธิราชเจ้า.

ศักราช ๘๙๐ จอศก แรกให้พูนดินณวัดชีเชียงในเดือนหกนั้น

แรกสถาปนาพระพุทธเจ้าตพระเจ้ายี่ ถึงเดือน ๓๓ เสด็จไปเชียง

ไทรเชียงกราน ถึงเดือน ๕ ขึ้น ๘ ค่ำ เพลาค่ำประมาณยาม

หนึ่งเกิดลมพายุพัดหนักหนา แดคอเรืออ้อมแก้วแดนเมืองมานั้นหัก

แดเรือไกรแก้วนั้นทลาย อนึ่งเมื่อเสด็จมาค้เมืองกำแพงเพชร นั้นว่า

พระญานารายณ์คิดเป็นขบถ แดให้กุมเอาพระญานารายณ์นั้นฆ่าเสียใน

เมืองกำแพงเพชร.

ศักราช ๘๙๗ มะเส็งศก วัน ๕ ๖ ๗ ค่ำ สมเด็จพระไชย

ราชาธิราชเจ้าเสด็จไปเชียงใหม่ ให้พระญาพิศณุโลกเปบทัพหน้า

แตกพลออกตั้งทัพไชยคำบดบางบาน ณวัน ๗ ๖ ๗ ค่ำ จึงยกทัพ

หลวงจากที่ทัพไชยไปเมืองกำแพงเพชร ถึงณวัน ๓ ๖ ๗ ค่ำ เสด็จ

ออกตั้งทัพไชยณเมืองกำแพงเพชร ณวัน ๓ ๖ ๗ ค่ำ ยกทัพ

ไปตั้งเชียงทอง แด้วยกไปตั้งณเมืองเชียงใหม่ ถึงณวัน ๓ ๖ ๗ ค่ำ

ทัพหลวงเสด็จกลับคืนจากเมืองเชียงใหม่ ถึงวัน ๕ ๖ ๗ ค่ำ

ทัพหลวงถึงเมืองกำแพงเพชร แด้วจึงเสด็จมายังพระนครศรีอยุธยา

ฝ่ายพระนครศรีอยุธยานั้นในวัน ๕ ๖ ๓ ค่ำ เกิดเพลิงไหม้ถึง ๓ วัน

จึงนับได้ แต่จึงมีบาญชีเรือนเพลิงใหม่นั้น ๓๐๐๕๐ เรือน ณวัน ๓ ๓ ๒
 คำ สมเด็จพระไชยราชาธิราชเจ้า เสด็จไปเมืองเชียงใหม่
 แต่ให้พระญาพิศณุโลกเป็นทัพหน้า แยกทัพหลวงเสด็จไปเมืองกำแพง
 เพ็ชร แรมทัพหลวงอยู่ ณเมืองกำแพงเพชรนั้นเดือนหนึ่ง เถึง
 ณวัน ๕ ๓ ๓ คำ เสด็จออกตั้งทัพไชย เถึงณวัน ๑ ๓ ๓ คำ จึงยก
 ทัพหลวงเสด็จไปเมืองเชียงใหม่ แต่ณวัน ๓ ๓ ๕ คำ ทัพเมืองลำพูน
 ไชย วัน ๖ ๓ ๕ คำ มีอุบาทว์เห็นแต่อกคิคืออยู่ ณประตูบ้านแถวเรือน
 แดงวัดทั้งปวง ในเมืองนอกเมืองทั่วทุกตำบล เถึงณวัน ๒ ๓ ๕ คำ
 ยกทัพหลวงเสด็จจากเมืองเชียงใหม่ มายังพระนครศรีอยุธยา.

ศักราช ๘๐๘ มะเมียศกเดือน ๖ นั้น สมเด็จพระไชยราชา
 ธิราชเจ้าณฤพาน จึงสมเด็จพระเจ้าเอกทัศพระราชกุมาร ท่าน
 เสวยราชสมบัติพระนครศรีอยุธยา ในบั้นนั้นแผ่นดินไหว.

ศักราช ๘๑๐ วอกศก วัน ๗ ๓ ๕ คำ เสด็จออกสำเนาให้
 ชนช้าง แดงช้างพระญาไฟนั้นหักเป็น ๓ ท่อน หนึ่งอยู่ ๒ วันช้าง
 ตันพระฉัททันต์ ได้ร้องเป็นเสียงสังข์ หนึ่งประตูโพษณคร้องเป็น
 อุบาทว์ เถึงวัน ๑ ๓ ๘ คำ สมเด็จพระเจ้าเอกทัศเป็นเหตุ จึง
 ขุนชินราชไกรราชสมบัติ ๕๖ วัน แต่ขุนชินราชแต่แม่ญิวศรีสุภาจันทร์
 เป็นเหตุ จึงเชิญสมเด็จพระไชยราชาธิราชเสวยราชสมบัติ ทรง
 พระนามสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ แต่กรั้นเสวยราชสมบัติได้ ๗ เดือน
 พระยาหงษาบังเสวกี ยกพมมายังพระนครศรีอยุธยาในเดือน ๕ นั้น
 เมื่อสมเด็จพระมหาจักรพรรดิเจ้า เสด็จออกไปรบศึกหงษานั้น สม
 เด็จพระองค์มเหยี่ แต่สมเด็จพระเจ้าดุกะเชยพระราชนุตรี เสด็จ
 ทรงช้างออกไปโดยเสด็จด้วย แต่เมื่อได้รับศึกหงษานั้น ทัพหน้า

แตกมาปะทะพหลวงเป็น โกลาหลใหญ่ แดสมเด็จพระองค์สมเด็จพระอมหะสิ แด
สมเด็จพระเจ้าตากเชอพระราชาบรมนั้น ได้รับท่วยข้าศึกถึงสิ้นชนม์
กับคอช้างนั้น แดศึกหงษาครั้งนั้น เลี้ยสมเด็จพระมหาธรรมราชา
จิราชเจ้า แดสมเด็จพระเจ้าตากเชอพระรามเสวรไปแก่พระยาหงษา
แดจึ่งเอาพระยาปราบแดช้างต้นพระยานุภาพ ตามไปส่งให้พระยา
หงษาถึงเมืองกำแพงเพชร แดพระยาหงษาจึงส่งพระมหาธรรมราชา
จิราชเจ้าสมเด็จพระรามเสวรเจ้า มายังพระนครศรีอยุธยา.

ศักราช ๘๓๓ รกาศก ฅวัน ๗ ๓ ๒ ค่ำ ใ้ช้างเผือก
พลายตำบตบ้ำตนาวศรีสูง & คอกมีเศษ ชื่อบัจจันนาเคนทร์ ครั้ง
นั้นแรกให้ก้อกำแพงพระนครศรีอยุธยา.

ศักราช ๘๓๒ จอศกเดือน ๘ ขึ้น ๒ ค่ำ ทำการพระราชพิธีปฐม
กรรมสมเด็จพระมหาจักรพรรดิเจ้าตำบตบ้ำตง พระกรรมวาจาเป็น
พฤตมิบาศ พระพิเชษฐุเป็นอัยญาจารย์ พระอินโทรมเป็นกรรมการ.

ศักราช ๘๓๕ ชวศกคถ ครั้งนั้นให้แปลงเรือแซเป็นเรือไชยเดทหัวสัตว์.

ศักราช ๘๓๕ ฉตุศกเดือน ๗ นั้น แรกทำการพระราชพิธีมัธยม
กรรมสมเด็จพระมหาจักรพรรดิตำบตไชยนาทบุรี.

ศักราช ๘๓๖ ชาตศก เลี้ยไปวังข้างตำบตบางตมุง ใ้ช้าง
พลายพัง ๖๐ ช้าง หนึ่งในเดือน ๓๒ นั้น ใ้ช้างพลายเผือกตำบต
บ้ำกาญจนาบุรีสูง & คอกมีเศษ ชื่อพระกเสนโทรม.

ศักราช ๘๓๗ เถาะศก ฅวัน ๒ ๗ ๗ ค่ำ ใ้ช้างเผือกพลาย
ตำบตบ้ำเพชรบุรี สูง (ใ้คอกกับหนึ่งช้างชื่อพระ) แก้วทรงบาตร

ศักราช ๘๓๘ มะโรงศกเดือน ๓๒ (แต่ทพิ ไปดแวก) พระยา
องคสุวรรณโลกเป็นพหลวง ถือพด ๓ (๐๐๐๐ ให้พระ) มหามนตรีถือ

อาชญาสิทธิ์ พระมหา (เทพกษัตริย์ เกียน ๓๓.....) ฝ่ายทัพเรือใช้พระ
 ญาเขารเป็นนายกอง ครั้นนั้นถมพิชชก ทัพเรือมีทัพบก แดพระญาราม
 ดักษณ์ (ซึ่ง) เกณฑ์เข้าทัพบกนั้น เข้าบุกทัพในกลางคืน แดทัพพระ
 ญารามดักษณ์นั้นแตกมาปะทัพใหญ่ ครั้นนั้นเสียดพระญาองค์สุวรรณโลก
 นายกองแต่ข้างน้ำรัพตมาก.

ศักราช ๘๓๘ มะเสงศก วัน ๓ ฎี ๕ คำ เกิดเพลิงไหม้ใน
 พระราชวังมาก หนึ่งในเดือน ๓ นั้นทำการพระราชพิธีอาภิวาภิเศก
 แดทำการพระราชพิธีอินทราภิเศกในวังใหม่ หนึ่งเดือน ๕ นั้น พระ
 ราชทานตัดกรมหาทาน แดให้ช้างเผือกพระราชทานมีทองเชิง
 เงิน ๕ เท่าช้างนั้น เปนเงิน ๓๖๐๐ บาท แดพระราชทานรถ ๘ รด
 เทียมด้วยม้า แดมีนางสำหรับรถนั้นเสมอรถ ๘ นาง หนึ่งในเดือน
 ๘ นั้น เสด็จไปวังข้างตำบลโครกพระ ได้ช้างพตายพัง ๖๐ ช้าง.

ศักราช ๘๒๓ มะแมศก เสด็จไปวังข้างตำบลแสนตอ ได้
 ช้างพตายพัง ๕๐ ช้าง.

ศักราช ๘๕๒ วอกศก เสด็จไปวังข้างตำบลวัดใต้ ได้ช้าง
 พตายพัง ๕๐ ช้าง หนึ่งอยู่ในวัน ๗ ฎี ๓๒ คำได้ช้างเผือก แดตา
 ช้างนั้นมีได้เป็นเผือก แดถูกคิดมาด้วยตัวหนึ่ง.

ศักราช ๘๒๓ รกาศก พระศรีศักราชอยู่วัดมหาธาตุ แด
 หนีออกไปอยู่ตำบลม่วงมกแดง แดพระสังฆราชวัดป่าแก้วให้ฤกษ์แก่
 พระศรีศักราชให้เข้ามาเข้าพระราชวัง หนึ่งวัน ๘ ฎี ๘ คำ ครั้น
 พระญาสี่หาราชเท โสเปนโทษรับพระราชอาชญาอยู่ แดพระญาสี่หาราช
 เทโสจึงให้ ไปว่าแก่พระศรีศักราชว่า ครั้นพ้นวันพระแต่จะให้ตั้งพระราช
 อาชญาฆ่าพระญาสี่หาราชเท โสเสีย แดขอให้เร่งยกเข้ามาให้ทันแต่

ในวันพระนั้น แดพระศรีคีตย์จึงยกเข้ามาแต่ในวัน ๕ ๖ ๗ ค่ำ เพลา
เย็นนั้นมาแต่กรุง ครั้นรุ่งขึ้นในวันพระนั้น พระศรีคีตย์เข้าพระราช
วังโคกกรงหนไก พระศรีคีตย์มีวณภาพในพระราชวังนั้น ครั้นแต่รู้ว่า
พระสังฆราชบำแก้วให้ฤกษ์แก่พระศรีคีตย์เป็นแม่นแล้วไซ้ ก็ให้เอา
พระสังฆราชบำแก้วไปฆ่าเสีย.

ศักราช ๙๒๔ จอศก เสกข์ไปวังข้างตำบลไทรน้อย ได้
ข้างพลายพัง ๘๐ ช้าง

ศักราช ๙๒๕ กุญรัก พระเจ้าหงษามิพัตรยกพลลงมาใน
เดือน ๑๒ นั้น ครั้นถึงวัน ๑ ๒ ค่ำ พระเจ้าหงษาได้เมือง
พิศณุโลก ครั้นนั้นเมืองพิศณุโลกเข้าแพง ๓ สัปดาห์ต่อมา ชนหนึ่งคน
ทั้งปวงเกิดทรพิษตายมาก แดพระเจ้าหงษาจึงได้เมืองฝ่ายเหนือทั้งปวง
แล้วจึงยกพลลงมายังกรุงพระนครศรีอยุธยา ครั้นนั้นฝ่ายกรุงพระ
มหานครศรีอยุธยาออกเป็นพระราชไมตรี แดสมเด็จพระมหา
กระษัตริย์เจ้า ทั้ง สอง ฝ่าย เสกข์มา ทำสัตยาภิษฐานหลัง หน้า สี โน ทก
ตำบลวัดพระเมรุ แล้วจึงพระเจ้าหงษาขอเอาสมเด็จพระเจ้าตาก
พระรามเศรษฐีเจ้า แดช้างเผือก ๔ ช้างไปเมืองหงษา ครั้น
พระยาศรีสุรค่านพระญาคานี่มาช่วยการศึก พระญาคานี่นั้นเป็นขบถ
แด่ขุนชาวนานี่ทั้งปวงเข้าในพระราชวัง ครั้นแต่เข้าในพระราชวังได้
เอาช้างเผือกมาขี้นอยู่ ณ ท้องสนาม แล้วจึงตั้งช้างออกไปณทาง
ตะแดงแกง แดชาวพระนครเอาพวนชิงไว้ค้อมบด้วยชาวนานี่ ๆ นั้น
ตายมาก แดพระญาคานี่นั้นตั้งสำภาหั้นไปรอด ในปีเดียวกันนั้น
พระเจ้าล้านช้างให้พระราชดำรมาถวาย ว่าจะขอสมเด็จพระเจ้าตาก
พระเทพกระษัตริย์เจ้า แดทรงพระกรุณาพระราชทานแก่พระเจ้าล้านช้าง

แต่ครั้งนั้นสมเด็จพระเจ้าตากฯ ขอ พระเทพกระษัตริเจ้าทรงพระประศวร
 จึงพระราชทานสมเด็จพระเจ้าตากฯ ขอ พระแก้วฟ้าพระราชบุตร ให้
 แก่พระเจ้าล้านช้าง.

ศักราช ๘๒๖ ชวศก พระเจ้าล้านช้าง จึงให้เชิญ สมเด็จพระ
 พระแก้วฟ้าพระราชบุตร ลงมาตั้งยังพระนครศรีอยุธยา แล้วจะ
 ขอสมเด็จพระเจ้าตากฯ ขอ พระเทพกระษัตริเจ้านี้ แต่จึงพระราชทาน
 สมเด็จพระเทพกระษัตริเจ้า ไปแก่พระเจ้าล้านช้าง ครั้งนั้นพระเจ้าหงษา
 รู้เนื้อความทั้งปวงนั้น จึงแต่งทัพมาข่มอยู่กลางทาง แลออกชิงเอา
 สมเด็จพระเทพกระษัตริเจ้าได้ ไปถวายแก่พระเจ้าหงษา หนึ่งใน
 บันนั้น หน้าตารุงพระนครศรีอยุธยาขึ้นน้อยนัก.

ศักราช ๘๓๐ มะโรงศกในเดือน ๑๒ นั้น พระเจ้าหงษาขกพด
 มาแต่เมืองหงษา ครั้นถึงวัน ๖ ๓ ค่ำ พระเจ้าหงษามาถึง
 กรุงพระนครศรีอยุธยา ตั้งทัพตำบลหมื่นพล และมีเชื้อหงษา
 เข้าล้อมพระนครศรีอยุธยาขึ้น สมเด็จพระมหาจักรพรรดิเจ้าทรง
 พระประศวรนฤพาน แต่ครั้งนั้นสมเด็จพระเจ้าตากฯ ขอ พระมหินทรา
 ธิราช ครั้นได้หน้าพาการศึก แต่พระเจ้าตากฯ ขอ พระศรีเสาว
 นั้นครั้นเอาพระไทยได้ แต่เสด็จไปบัญชาการที่จระกษาพระนครทุกวัน
 ครั้นแต่สมเด็จพระมหินทราธิราชเจ้า ครั้นรู้ว่าพระเจ้าตากฯ ขอ พระศรี
 เสาวเสด็จไปบัญชาการศึกทุกวันทั้งนั้นก็มีไว้พระไทย ก็ให้เอาพระ
 เจ้าตากฯ ขอ พระศรีเสาวนั้นไปฆ่าเสียณวัดพระราม.

ครั้งนั้นการศึกซึ่งจะรักษาพระนครนั้นก็กตายนลง ครั้นถึง
 ศักราช ๘๓๓ มะเส็งศก ณวัน ๑ ๓ ค่ำ เพดาร์ุ่งด้วยประมาณ
 ๓ นาฬิกาที่เสียกรุงพระนครศรีอยุธยาแก่พระเจ้าหงษา ครั้นถึง

วันที่ ๖ ๆ ๓๒ คำ ทำการปราบทมิฬก ส้มเด็จพระมหากษัตริย์
ราชาธิราชเจ้า เสด็จราชสมบัติกรุงพระนครศรีอยุธยา อึ่ง
เมื่อพระเจ้าหงษาเสด็จกลับขึ้นไปเมืองหงษาให้ พระเจ้าหงษาเอา
สมเด็จพระมหินทราธิราชเจ้าขึ้นไปด้วย.

ศักราช ๘๓๒ มะเมีย ๑๓ พระยาตะแวงยกพลมายังพระนครศรี
อยุธยา พระยาตะแวงขึ้นช้างทำบดรามพิหาร แต่ใจรับพุ่งกัน
แต่ชาวใหม่เมืองพระนครยังไม่ออกไป ต้องพระญาจัมปาธิราชตาย
กับคอช้าง ครึ่งนั้นเกิดพระยาตะแวงเลิกทัพกลับไป ในนั้น
บ้านกรุงพระนครศรีอยุธยามาก.

ศักราช ๘๓๓ มะแม ๑๓ หน้าอ้อย อึ่งสมเด็จพระนารายณ์
บพิตรเปนเจ้า เสด็จขึ้นไปด้วยราชสมบัติเมืองพิศณุโลก.

ศักราช ๘๓๔ ๑๓ หน้าอ้อยนัก.

ศักราช ๘๓๕ ๑๓ หน้าอ้อยเปนมัธยม.

ศักราช ๘๓๖ ๑๓ หน้าอ้อยนัก ครึ่งนั้นสมเด็จพระเจ้าตาก
ทรงพระประชวรทรพิษ.

ศักราช ๘๓๗ ๑๓ กุญแจก พระยาตะแวงยกทัพเรือมายังพระนครศรี
อยุธยา ในวันที่ ๘ ๆ ๓ คำนั้น ชาวเมืองตะแวงตั้งทัพเรือตำบล
พระนางเชิง แต่ใจรับพุ่งกัน ครึ่งนั้นเกิดตะแวงด้านมิได้เลิกทัพ
กลับไป แต่จับเอาคนเมืองบักซ์ได้ ไปครึ่งนั้นมาก ในนั้นหน้า
นครกรุงศรีอยุธยาน้อย.

ศักราช ๘๔๐ ๑๓ ขาดสัก พระยาตะแวงต่างทัพให้มาเอาเมืองเพ็ชรบุรี มี
ไต่เมืองและชาวตะแวงนั้นกลับไป ครึ่งนั้นพระญาจันจันตุหนีมาแต่เมือง
ตะแวงมาสู่พระราชสมภารกษัตริย์อยู่มาพระญาจันจันตุก็หนีกลับไปเมือง

ศักราช ๘๕๒ มโรงศก   รัอกำพรกรุงพระนครออกไปตั้งถึง
ริมแม่น้ำ.

ศักราช ๘๕๓ มะเส็งศก   ญาณประเชียรเวียนตำราคมแลวิก
ปนชบด   คนทั้งปวงล้มเข้าด้วยมาก   แยกมาจากเมือง
ทพบุรี   แลยื่นข้างอยู่ตำบลหัวศรี   แลนครเทศกหนึ่งอยู่ใน
เมืองนั้น   ยิงปืนออกไปกองญาณประเชียรตายกับราช้าง   แลใน
ปีนั้นก็มีหนังสือมาแต่เมืองหงษา   ว่ามีมะเสงตรีนีศกนี้ชื่ออีกมาศมีได้
ฝ่ายกรุงพระนครศรีอยุธยาชื่ออีกมาศ   หนึ่งในวัน ๘ ๙ ๒ คำ
รู้ข่าวว่าพระเจ้าหงษาอนุพาท   หนึ่งในเดือน ๓ นั้น   พระญาณะแว
ยกพลมาเมืองเพชรบุรี   ครั้งนั้นเดียเมืองเพชรบุรีแก่พระญาณะแว.

ศักราช ๘๕๔ มะเมียศก   พระญาณะแวแต่งตั้งทัพให้มาจับคนปล่าย
ค่านควนออก

ศักราช ๘๕๕ มะแมศก   ครั้งนั้นเกิดเพลิงไหม้แต่จวนกดาโหม
แลเพลิงนั้นตามไปถึงในพระราชวัง   แลตามไหม้ไปเมืองท้ายเมือง
ครั้งนั้นรู้ข่าวว่า   ข้างหงษาทำทางมาพระนครศรีอยุธยา.

ศักราช ๘๕๖ วอกศก   ครั้งนั้นสมเด็จพระนารายณ์เป็นเจ้า
เสวยราชสมบัติณ เมืองพิศณุโลก   รู้ข่าวว่าพระเจ้าหงษากับพระ
เจ้าอองวะผิกกัน   ครั้งนั้นเสด็จไปช่วยการศึกพระเจ้าหงษา   แล
อยู่ในวัน ๕ ๖ ๕ คำ   ข้างต้นพลายด้วดีจิมกต   แลข้างต้นพลาย
แก้วจักรรัตนชนกัน   แลเงาข้างต้นพลายด้วดีจิมกตอยู่ข้างซ้าย   แล
โหรทำนายว่าห้ามยาตรา   แลมีพระราชาโองการตรัสว่า   ใต้คณท่ง
การนั้นเสร็จแล้ว   จึงเสด็จพยุหยาตราไป   ครั้นถึงณวัน ๕ ๖ ๕ คำ
เสด็จออกตั้งทัพไชยตำบลวัดยมท้ายเมืองกำแพงเพชร   ในวันนั้นแผ่น

คืนไหว แล้วจึงยกทัพหลวงเสด็จไปเถิงเมืองแกลง แล้วจึงทัพหลวง
 เสด็จกลับคืนมาพระนครศรีอยุธยา ฝ่ายเมืองพิษณุโลกนั้นอยู่ใน
 วัน ๕ ๗ ๓๐ ค่ำ เกิดอศักรวิษณุเม่น้ำชายหัวเมืองพิษณุโลกนั้นบ้วน
 ขันสูงกว่าพนันนั้น ๓ คอก อนึ่งเห็นลัทธิภาพผู้หนึ่งหน้าประตู่หน้า
 ช้าง แดทรงสถันฐานประตู่จวงช้างแด่หุ้ใหญ่ นิ่งอยู่ ณ วัดประตู่
 หัวเมืองพิษณุโลก อนึ่งช้างใหญ่ตัวหนึ่งยืนอยู่ ณ ที่ซึ่งตำนานนั้นอยู่
 ก็ล้มตงตายกับที่บัดเดียนั้น อนึ่งเห็นคักแต่นบินมาณอากาศเป็น
 อ้นมาก แดบังแสงพระอาทิตย์มาแล้วก็มีนกระจกกระจายสูญไป
 ในปีเดียนั้นให้ทหารหัวเมืองเหนือหังปวงลงมายังกรุงพระนครศรีอยุธยา
 ในปีเดียนั้นพระเจ้าหงษาให้พระเจ้าสาวถี แดพระญาพิมายกพล
 ลงมายังกรุงพระนคร แดณวัน ๕ ๗ ๒ ค่ำ เพลาเที่ยงคืนแล้ว
 ๒ นาฬิกา ๘ บาท เสด็จขุขุบาทราไปวังทัพตำบลสามชอง
 ครั้นนั้นเค็กหงษาแตกพ่ายหนีไป อนึ่งม้าตัวหนึ่งตกถูกแเด่ศีรษะ
 ม้านั้นเป็นศีรษะเดียว แต่ตัวมันนั้นเป็น ๒ ตัว แดเท่านั้นที่ตัวตะดี
 เค้าประตู่ซึ่งศีรษะแก่กัน.

ศักราช ๘๕๗ ระกาศก พระเจ้าสาวถียกพลลงมาครั้งหนึ่งเล่า
 ตั้งทัพตำบลตะเกษ แดตั้งอยู่แต่ณเดือนนี้ถึงเดือนสี่ ครั้นถึง
 วัน ๕ ๗ ๕ ค่ำ เวดารุ่งแล้ว ๕ นาฬิกาบาท เสด็จขุขุบาทราตั้งทัพ
 ไชยตำบลหม่มพถี แดณวัน ๘ ๗ ๕ ค่ำ เสด็จจากทัพไชยโดยทาง
 ชดमारคไปทางป่าโมก มีนกระตุงบินมาทังซ้ายขวาเป็นอ้นมาก
 นำหน้าเรือพระที่นั่งไป ครั้นถึงวัน ๕ ๗ ๕ ค่ำ เสด็จทรงช้าง
 พระที่นั่งพ่ายมงคทวิปออกท้าวข้างม้าทั้งปวงอยู่ณริมน้ำ แดพระ
 อาทิตย์ทรงกอดพระศรีมิ่งมณีนั้นส่องลงมาตองช้างพระที่นั่ง มีทรง

ตั้งฐานประคองจากตมหนักข้างพระที่นั่ง ครั้นนั้นคหบดีพระเจ้า
 ดาวดึงส์ตั้งอยู่ ค่ำบดสะเกษนั้นแตกพ่ายไป ในปีเดียวกันมหาอุปราช
 ยกพลมาโดยทางกำแพงเพชร ตั้งทำนุอยู่ที่นั่น.

ศักราช ๘๔๘ จชก ๓๒ ก่ำ พระเจ้าหงษา
 งามจัดมายกพลลงมาถึงกรุงพระนคร ๓๒ ก่ำ แดพระ
 เจ้าหงษาเข้าล้อมพระนคร แดคิงทัพตำบลชอนปากคู แดทัพ
 มหาอุปราชตั้งชนอขวางคณา. แดทัพทั้งสองนั้นก็ตั้งรายกันไปล้อม
 พระนครอยู่ แดครั้งนั้นได้รับพุ่งกันเป็นสามารถ แดพระเจ้าหงษา
 เด็กทัพขึ้นไปในศักราช ๘๔๘ นั้น ๓๕ ก่ำ เด็จโดย
 ทางชลมารคไปตีทัพมหาอุปราช อันตั้งอยู่ชอนขวางคณานั้น
 แตกพ่ายลงไปตั้งอยู่ ณบางกระดาน ๓๖ ก่ำ เด็จพระราช
 คำเนิรออกไปตีทัพมหาอุปราช อันลงไปตั้งอยู่ ณบางกระดานนั้น
 แตกพ่ายไป ๓๗ ก่ำ เด็จพระราชคำเนิรพยุหบาตราออก
 ตีทัพไชยณวัดเศร แดคิงค่ายชุกคูเป็นสามารถ ๓๗ ก่ำ
 เอบันใหญ่ลงสำภาขึ้นไปยังเอาค่ายพระเจ้าหงษา ๆ ต้านมิได้ก็
 เด็กทัพไปตั้งณน้ำโมกใหญ่ ๓๘ ก่ำ เด็จพระราช
 คำเนิรออกไปตีทัพเจ้าเค็ก ๆ นั้นแตกพ่าย แดได้พันแห่งเจ้าเค็กเข้าไป
 จนค่ายพระเจ้าหงษานั้น ๓๙ ก่ำ เด็จพระราชคำเนิรออก
 ตั้งเป็นทัพชุมนุมต่งหล่มพลี แดออกตีทัพเจ้าเค็ก ครั้นนั้นได้รับพุ่ง
 ตมบอนกักับม้าพระที่นั่ง แดทรงพระแสงทวนแทงเหล่าทหารตาย
 ครั้นเจ้าเค็กแตกพ่ายเข้าค่าย แดได้พันแห่งเจ้าเค็กเข้าไปจนถึงนำค่าย
 ๓๙ ก่ำ เพดนาพิภพหนึ่งจรวง เด็จยกทัพออกไปตีทัพ
 พระญานคร ซึ่งตั้งอยู่ ณปากน้ำมุกเดานั้น ครั้นนั้นเข้าตีทัพได้ถึง

ในค่าย แด้วเจ้าเกิดพ่ายหนีจากค่ายเจ้าเส็กเดี้ยตั้ง แด้วพระเจ้าหงษา
ก็เด็กทัพคืนไป แด้วพระญาดะแวกมาตั้งณบางชาย ครึ่งนั้นเด็วจ
ออกไปรุ่มพลทั้งปวงณบางกระดาน เถิงวัน ๕ ๖ ๓ คำเพลาอุษาโยค
เส็กจุยหมาดราจากบางกระดานไปตั้งทัพไชยณชายเคือง แด้วเส็กจ
ไปดะแวก ครึ่งนั้นได้ช้างม้าผู้คนมาก.

ศักราช ๘๕๐ ชวศก ๓๖๖ ๖ ๓๒ คำ แผ่นดินไหว.

ศักราช ๘๕๑ ฉศก ๓๖๗ ๖ ๓๒ คำ แผ่นดินไหว.
พระญานารายณ์กำรับ ๓๖๗ ๖ ๓๒ คำ แผ่นดินไหว.

ศักราช ๘๕๒ ขาดศก ๓๖๘ ๖ ๓๒ คำ สมเด็จพระพุทธเจ้า
หลวงพระพุทธรามฤพาน วัน ๓ ๖ ๓๒ คำ มหาอุปราชา
ยกทัพมาโดยทางกาญจนบุรี ครึ่งนั้นได้ตัวพระญาพลิมคำบดตะเข้
สามพัน.

ศักราช ๘๕๔ มะโรงศก ๓๖๙ ๖ ๓๒ คำ อุปราชายกมา
แต่หงษานวัน ๗ ๖ ๓๒ คำ เพลาช้างทันพระญาไชยานภาพตกออกมา
ใหญ่ประมาณ ๕ องคุลี ครั้นถึงเคื่อนมมหาอุปราชายกมาถึง
แดนเมืองสุพรรณบุรี แต่ตั้งทัพตำบลพังครุ วัน ๓ ๖ ๓๒ คำ เพลารุ่ง
เด็ว ๕ นาฬิกา ๒ บาท เส็กจุยหมาดราโดยทางชลมารค พันไม้
รุ่มนามคำบดหัดมพลี ตั้งทัพไชยตำบลม่วงหวาน แด้ววัน ๕ ๖ ๓๒ คำ
เพลารุ่งเด็ว ๒ นาฬิกา ๘ บาท เส็กจุยหมาดราโดยทางสถลมารค
อนึ่งเมื่อใกล้รุ่งขึ้นวัน ๓๒ คำนั้น เห็นพระตำรับรักษาอุฎฐิหารไป
โดยทางซึ่งจณต์จันนั้น เถิงวัน ๒ ๖ ๓๒ คำ เพลารุ่งเด็ว ๕ นาฬิกา
๓ บาท เส็กจทรงช้างทันพระญาไชยานภาพ เส็กจออกรบมหา
อุปราชาคำบดหนองสเหว้ย ครึ่งนั้นมิได้สามลูกธนูมัดน้ำ(น้ำ)ฤกษ์

หน้อยหนึ่ง แต่เมื่อได้รบช้างแก้วมหาอุปราชาขึ้น ได้มีเจ้า
พระนารายณ์พิศตรเป็นเจ้า ต้องมีนพระหัตถ์ช้างขวาหน้อยหนึ่ง
ขึ้นเมื่อมหาอุปราชาซึ่งช้างออกมาขึ้นอยู่นั้น หมวกมหาอุปราชา
ใสนั้นตกกลงถึงดิน แต่เอาคืนขึ้นใส่เด้า ครั้นนั้นมหาอุปราชาขาด
คอข้างซ้ายในคืนนั้น แต่ข้างคันทระญาไชยานุภาพ ซึ่งทรงแต่
ได้รบด้วยมหาอุปราชาและมีไชยชนะนั้น พระราชทานให้ ชื่อเจ้า
พระญาปราบหงษา.

ศักราช ๘๕๕ มะเส็งศก วัน ๒ ๕ ๓๐ ค่ำ ได้ถึงเมืองพระมหา
ปราสาท ครั้นนั้นทรงพระโกรธแก่มอญ ให้เอามอญเผาเสีย
ประมาณ ๓๐๐ คนวัน ๒ ๖ ๒ ค่ำ เพลารุ่งแล้ว ๓ นาฬิกา ๖ บาท
เสด็จพยุหบาตราไปหาเมืองตะแคง แต่ตั้งทัพไชยตำบลบางซวด
เสด็จไปทรงนั้นได้ศักราชระญาศรีสุพรรณในวัน ๓ ๖ ๕ ค่ำนั้น.

ศักราช ๘๕๖ มะเมียศก ยกทัพไปเมืองสระโคก.

ศักราช ๘๕๗ มะแมศก วัน ๓ ๖ ๓ ค่ำ เพลารุ่งแล้ว ๓
นาฬิกา ๘ บาท เสด็จพยุหบาตราไปเมืองหงษา ครึ่งก่อนนั้นไม่ข้าม
นามตำบลหล่มพืด ตั้งทัพไชยตำบลม่วงหวาน ถึงวัน ๒ ๖ ๕ ค่ำ
เพลาเที่ยงคืนแล้ว เข้าปล้นหงษามีได้ ทัพหลวงเสด็จกลับคืนมา.

ศักราช ๘๕๘ อออกศก วัน ๓ ๖ ๖ ค่ำ ดาวเหนือ ชุนจำเมือง
รบดาวตำบลตะเคียนจันทน์ แดณวัน ๕ ๖ ๓ ค่ำ ฝนตกหนักหนา
สามวันอุจตุฤดูฝน.

ศักราช ๘๖๓ กุญศก วัน ๕ ๖ ๓๓ ค่ำ เพลารุ่งแล้ว ๒ นาฬิกา
๘ บาท เสด็จพยุหบาตราไปเมืองคงอุ พ้นไม้ข้ามนามตำบลหล่ม
พืด ตั้งทัพไชยตำบลวัดศาล แต่ในเดือน ๓๓ นั้นถึงกราบศั พระเจ้า

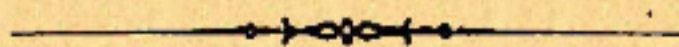
แต่ (ราชสีกันย์ ไปราศี) คุณย์ ครั้นถึงวัน ๕ ๓๐ ๕ คำ เสด็จพระราช
 ดำเนิรถึงเมืองคองอู แดทัพทดวงเข้าตงโกถเมืองคองอูประมาณ
 ๓๐ เเสน แดตงอูที่นั่นสองเดือน ขาดอาหารพันกำล้ง ไพร่พลทั้ง
 ปวงตายด้วยอดอาหารเพนอันมาก ครั้นวัน ๕ ๖๖ คำ ทัพทดวง
 เสด็จจากดับคินมายังพระนครศรีอยุธยา.

ศักราช ๘๖๓ ฉลุศก เดือน ๘ เดือนเดียวนั้นมีสุริยุปราคา
 ในบั้นรับพระอิศวรแดพระนารายณ์เป็นเจ้า ไปถวายพระพรพร้อม
 กันวันเดียวทั้ง ๕ กานหาม.

ศักราช ๘๖๔ ขาดศก เสด็จไปประพาศดพบูรี.

ศักราช ๘๖๕ เกาะศก ทัพพระ (เจ้า) ฝ่ายหน้าเสด็จไปเอา
 เมืองขอมได้.

ศักราช ๘๖๖ มะโรงศก วัน ๕ (๖ ๒) คำ เสด็จพยุหบาตรา
 จากบ่าโมกโดยทางชลมารค แดพันไม้ข่มนามตำบลเอกราช
 ตังทัพไชยตำบลพระหล่อ วันนั้นเป็นวันอุณ แดเปนสังกรานต์
 พระเดาร ไปราศีขมุเปนองศิษาหนึ่ง ครั้นนั้นเสด็จพระราชดำเนิร
 ถึงเมืองหลวงตำบลทุ่งคองแก้ว.

หมายเหตุ

เมื่อกำลังพิมพ์พระราชพงษาวดารนี้ อยู่ สมเด็จพระเจ้าสุทนต์
 เชน เจ้าฟ้ากรมขุนดรุณราเมศวร์ เสด็จไปตรวจราชการหัวเมืองฝ่าย
 เหนือ ได้ประทานสำเนาอักษรจากแผ่นศิลาหน้ามณฑลพระพุทธรบาท
 จำลอง วัดจุฬามณีเมืองพิษณุโลกแก่หอพระสมุดวชิรญาณ จึง
 ได้คัดมาพิมพ์ไว้ ในที่นี้ เพื่อประกอบความเข้ากับพงษาวดาร ดังนี้

ดุษฎีกราช ๔๔๖ บัณฑิตนักยัตร์อินทบัณฑิณ สมเด็จพระรามาชินดี
 ศรีบรมไตรโลกนาถบพิตร เป็นเจ้า ให้สร้าง อารามจุฬามณี
 ที่จะเสด็จออกทรงมหาภิเนษกรรม ขณะนั้นระอกราชทั้งสามเมืองคือ
 พระญาด่านช้างแถมหาราชพระญาเชียงใหม่แถมพระญาหงสาวดี ชม
 พระราชศรัทธาก็แต่งเครื่องอัญชุกรบิหารให้มาถวาย.

ดุษฎีกราช ๔๒๗ บัณฑิตนักยัตร์ เดือนแปดขึ้นสิบสี่ค่ำ กรุงเทวาร
 สมเด็จพระรามาชินดีศรีบรมไตรโลกนาถบพิตร เป็นเจ้า เสด็จทรงพระ
 เณวช แดสมเด็จพระราชเอารด์ท่านกราบลงกับพระบาทแก้วที่สุพระ
 ราชนทรยาน แดท่านก็ให้บวชพระสงฆ์ปริวัตรก่อนห้าพระองค์ แล้ว
 ท่านจึง ทรงเครื่อง บรรพชิต แดพระสงฆ์บวชโดยเสด็จทั้ง สี่คณะ ๒๓๕๘
 พระองค์ แต่สมเด็จพระรามาชินดีศรีบรมไตรโลกนาถบพิตรเป็นเจ้า
 ทรงพระเณวชอยู่ได้แปดเดือนสิบห้าวัน ครั้นถึงเดือนห้าสมเด็จพระ
 เอารด์ท่านแถมพฤตมามาย ทั้งหลายถวายบังคม ขออัญเชิญพระองค์เสด็จ
 ตามเณวช ช่วยครองราชฎกรกรมทั้งปวง ท่านก็เสด็จปริวัตรแล้ว
 ก็ต้องลงมายังกรุงพระมหานครศรีอยุธยา.

พุทธศักราชได้ ๒๕๒๒ ปีปลาย ๓๐ เดือนห้าวันออกโทศก
(จุลศักราช ๓๐๔๒) รุ่งแล้วห้าโมง หลวงสิทธิมหาคเ็กรับพระราช
โองการแถมื่นราชสังฆการีรับหมายรับผ้าพระราชทาน ให้พระภ
ชรรวมไตรโลกนารถราชมุนีดีวิสุทธอาจารย์อธิการณารามจุลคามณีนันทา
รอยพระพุทขอบาท คัวยพระเศษคัมเเต้จาบรมบพิตรพระราชสมการ
ชรมิกราชาธิราชเจ้าผู้ประเสริฐในภพมีพระโองการครัดให้อนุญาต ให้
ไปประดิษฐานไว้ ณ อารามวัดจุลคามณีนเปที่นมัสการ แต่สมณะ
พรหมณาจารย์แถประธาราชอุรอนมิไต้มานมัสการพระพุทขอบาท แถจึง
พระราชทานแผ่นคิดาลอกร (อุทกุนา) พระพุทขอบาทแถแผ่นคิดาลแผ่นหนึ่งให้ตั้ง
จากฤ พระราชวงษาวดารแถ พระราชดำรา แถ กัดปลา ข้าพระจุลคามณีนัน
ประจุพระเกษาแถเป็นข้าพระพุทขอบาท . จุลศักราช ๓๐๔๓ ปีระกาตรีนิศก
วันศุกร์ขึ้นค่ำหนึ่งยามศุกร์ ๓๐ ขึ้นฤกษ ๒๓ รับพระพุทขอบาทประดิษฐาน
ไว้ ในมณฑป.

คำรำนี่พิจารณาแล้ว แถบัตถรามนุชถือสมมุทพระศรี
สุเรนทรราชาธิบดี อภัยพิริยาพรหมเทพราชมาตยาธิบดีศรีกิตตาสมุดดมุหพระ
สุรัสวดีประจำอักษรไว้ถดาวง (ขทบนวน) ศกเดือนห้าขึ้นสิบเป้จักำรณานัก
ษัตรตรีนิศก จึงพระศรีธรรมเพ็ชสร่มเด็จพระรามาธิบดีศรีรัตนบรม
มหาจักรพรรดิศวรราชาธิราชเมศวรชรมิกราชาเต โษชัยบรมเทพาติเทพ
ศรีภูวนาธิเบศรโลกเชษฐวิสุทธินมกุฎพุทขอทางกูบรมจักรพรรดิศวรชรมิก
ราชาธิราชอันประเสริฐ เแต่ตั้งอยู่ในพระที่นั่งศรีสุริยาศน์อมรินทร์ราช
มหาสถาน โดยอุตราภิมุข จึงพระพิมลธรรมอนันตญาณสุทขอ
อุดมราชกระวีศรีสังฆบรินายก ตินีฎกธรวญาณ คำภีร์ธรรมราชมุนี
บพิตร ถววยพระพรทุดพระกรุณา ว่าเมื่อพิศณุโลกแต่ก่อนนั้น

มีข้าพระเป็นกตัญญูพระราชนัดดาอุทิศไว้สำหรับพระอาราม แถบค
 นี้ ข้าพระทั้งปวง แดกฉาน ชานเชน อยู่ แคน เป็นเคิม ข้าพระไป อยู่อื่นนั้น
 ฅวรภิกษุ..... (ศีลาจารุค)..... ทั้งสืบแปดคนนี้เป็นข้าพระณอาราม
 จุตามณี่..... (จารุค)..... สืบแปดคนนี้ แดกวายไว้ ให้คงเป็นข้า
 พระณอารามจุตามณี่ตามเคิมมาแต่ก่อนแล้ว ถ้าบุคคลผู้ใด แดเฮาคน
 ข้าพระสืบแปดคนอันพระกตัญญู..... (จารุค)..... ท่านไว้เป็น
 ข้าพระอารามพระจุตามณี่ไปใช้สอยกิจราชการ..... (จารุค).....
 ไปทำสิ่งใดสิ่งหนึ่ง..... (จารุค) บุค..... (จารุค)..... จงไปคก
 นรคหมกใหม่ ได้มากาดได้ทุกซัณี่วันคร แล้วอย่าได้พบพระพุทธร
 พระธรรมพระสงฆ์จกทุกชาติเลย ๗

